

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Borislav Mihačević

Rusija 21. stoletja v luči avtoritarizma

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Borislav Mihačević

Mentor: izr. prof. dr. Jernej Pikalo

Rusija 21. stoletja v luči avtoritarizma

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Rusija 21. stoletja v luči avtoritarizma

V svoji diplomski nalogi sem poskušal razumeti avtoritarnost Rusije v njeni zgodovini. Pri tem sem se osredotočil na tri poglavja zgodovine: carizem, socializem in demokracijo. Prišel sem do ugotovitve, da je carizem v svoji zadnji fazi obstoja, ko je bil prisiljen vzpostaviti določene liberalne in politične svoboščine, podoben Putinovi Rusiji. Putinova vladavina je sinteza socializma in avtoritarizma, kjer na eni strani imamo centralizirano državo z močnim predsednikom, brez resne opozicije in močnega strankarskega sistema ter močno prisotnostjo države v ekonomiji, po drugi strani pa formalno vzpostavljene vezi liberalno - parlamentarne demokracije. Vzroke za to lahko iščemo v politični kulturi Rusije. V carizmu je bilo prisotno prepričanje, da je Rusija večvredna napram Evropi, kateri individualizem in nagli preboj kapitalizma ter meščanskega razreda, ni bil v skladu z rusko mentaliteto, katera je temeljila na neomejeni oblasti carja. Kot v carizmu, tudi v socializmu je bila vzpostavljena vertikalna hierarhija družbenega nadzora, ki je dosegla svoj vrhunec pod Stalinom. Liberalna demokracija, ki je bila vzpostavljena v demokratični Rusiji, je imela omejen domet, zaradi šibkosti strankarskega sistema, korupcije in neučinkovite birokracije.

Ključne besede: Putin, carizem, socializem, sinteza.

Russia of 21st. century in light of the authoritarianism

In my diploma thesis I tried to understand authoritarian rule of Russia in its history. Doing that, I focused on three chapters in Russian history-tsarism, socialism and democracy. I came to the conclusion that in it's last phase of existence, when it was forced to establish a certain set of liberal and political liberties, tsarism is similar to Putin's Russia. Putin's reign is synthesis of socialism and authoritarianism where on one hand we have centralized state with strong president, without serious opposition and strong party system with strong state presence in economy, and on the other hand there are formally established ties of liberal- parliamentary democracy. Causes for that we can find in Russian political culture. In tsarism there was a conviction that Russia is more supreme than Europe in which individualism and sudden break of capitalism and bourgeois class was not in accordance with Russian mentality which was based upon on absolutely power of the tsar. Just like in tsarism, socialism established a vertical hierarchy of social control which reached the height under Stalin. Liberal democracy was established in democratic Russia which had a limited range because of the weakness in party system, corruption and ineffectiveness of bureaucracy.

Key words: Putin, tsarism, socialism, synthesis.

KAZALO

1	UVOD	5
2	METODOLOŠKI OKVIR DIPLOMSKEGA DELA	7
	2.1 CILJ IN POMEN DIPLOMSKE NALOGE	7
	2.2 HIPOTEZE	7
	2.3 METODOLOGIJA	8
3	AVTORITARIZEM	9
	3.1 AVTORITARIZEM VS. TOTALITARIZEM.....	10
4	CARSKA RUSIJA	13
	4.1 VLADAVINA ROMANOVIH	14
	4.2 ELEMENTI AVTORITARNOSTI	16
5	LENIN IN KOMUNIZEM	19
	5.1 NEP	21
	5.2 STALINOV TEROR	22
6	NOVA USTAVA	24
	6.1 (NE)USPEŠNOST TRANZICIJE	25
	6.2 OLIGARHI	30
7	PUTINOVA DOBA	31
	7.1 CENTRALIZACIJA OBLASTI	32
	7.2 PRIMER HODORKOVSKI	34
	7.3 SILOVIKI	35
8	ZAKLJUČEK	36
9	LITERATURA	37

1 UVOD

Rusija je danes kulturno, ekonomsko, pravno in civilizacijsko enakopravna marsikateri zahodni kapitalistični državi, vsaj tako meni predsednik Putin (Putin 2007). Pa vendarle jo mnogi označujejo kot avtoritarno državo v nasprotju z demokratičnimi državami Evropske unije. Med njimi sta ruski pisatelj Sorokin, ki kritično govori o Putinovi Rusiji (Sorokin v Doerry in Schepp 2007) in umorjena ruska novinarka Ana Politkovska, ki je v svoji knjigi *Zadnji zapisi* pisala o korupciji, apatiji prebivalstva ter Putinovi avtoritarni politiki (Politkovska 2008). V svoji diplomski nalogi bom poskušal razvozlati ta dozdevni paradoks. Nekaterim kot dokaz o avtoritarnosti Rusije zadošča že dejstvo, da je na čelu države bivši polkovnik KGB-ja; po drugi strani se večina ljudi ne sprašuje, ali imata napad na Irak in obstoj Guantanama uničujoče posledice na politično kulturo Združenih držav Amerike, ki vseskozi poudarjajo demokracijo svojega političnega sistema. To lahko razumemo kot dvoličnost zahodnega sveta oziroma svojevrsten evropocentrizem ter nepoznavanje ruske zgodovine. Znana je politološka paradigma, da imajo različne politične kulture različne učinke na družbo. Ravno tako se vsaka politična kultura prilagaja in razvija odvisno od zgodovinskih razmer, zaradi česar ni mogoče trditi na primer, da so se vse postsocialistične države enako razvijale samo zato, ker so vse imele enako socialistično ideologijo. Da bi razumeli današnjo rusko politično kulturo, moramo poznati njeno zgodovino ter razumeti vpliv zgodovine na današnji politični sistem. Lukšič razlaga: »Politična kultura posameznih držav je odločilno vplivala na njihovo politiko, tako da jim ni bila skupna niti pozicija vladajoče komunistične stranke niti struktura (eno)strankarskega sistema« (Lukšič 2006, 37). Slovenija, ki je še v socializmu imela določene tržno- ekonomske mehanizme in gospodarske vezi na kapitalističnem zahodu, je imela lažji prehod v kapitalizem, kot recimo Bolgarija ali Poljska. Torej se moramo vprašati, kako in zakaj danes mnogi dojemajo rusko politično kulturo kot avtoritarno. Edwin Bacon se v svoji recenziji knjige Jamesa Alexandra *Politična kultura v postkomunistični Rusiji* sprašuje, ali bi trda roka Kremlja popustila, če bi Rusi bolje sprejeli svobodni trg, svobodne volitve, bolj nadzorovane demokratične mehanizme ipd. (Bacon 2003). Menim, da se vsako zgodovinsko obdobje rodi iz soočenj in konfliktov. Lahko bi rekli, da se strinjam s

Heglovimi triadami. Čas Jelcinove Rusije je minil v tranziciji, ki pa ni imela zelenih učinkov. Vsi so pričakovali splošno blaginjo, v resnici pa so dobili kriminal, revščino, visoko brezposelnost, pomanjkanje politične volje in vesplošni kaos, ki je pustil globoke posledice na ruski državi. Na zunanjem političnem prostoru se je Rusija prikazovala kot velesila, ki to v resnici ni bila.

2 METODOLOŠKI OKVIR DIPLOMSKEGA DELA

2.1 CILJI IN POMEN DIPLOMSKE NALOGE

Cilj diplomske naloge je interpretirati vse ključne družbene in politične dogodke v ruski zgodovini v luči avtoritarizma ter to spoznanje prenesti na sodobno Rusijo 21. stoletja. V uvodu in metodološkem okvirju bom nakazal temo in strukturo naloge. Predmet tretjega poglavja bo pojasnitev pojma »avtoritarnost v družbi« ter primerjava s totalitarizmom. Potem se bom osredotočil na carsko Rusijo in vladavino njihove carske dinastije Romanovih. Kot odziv na njihovo vladavino bom, v naslednjih poglavjih, predstavil Leninovo misel, kakor tudi Novo ekonomsko politiko (NEP). Ruska zgodovina bi lahko bila drugačna, če ne bi bilo Stalina, ki je nedvoumno pustil pečat na ruskem ljudstvu. Zato bom raziskal tudi njegovo dediščino.

Pomembno vlogo pri poskusu reformiranja in posledično pri propadu Sovjetske zveze je imel tudi Gorbačov, ki je pripeljal Rusijo do demokratizacije družbe in nastanka nove nacionalne države, kar bom podrobneje opisal v šestem poglavju. Padec predsednika Jelcina, ki ni imel dovolj politične moči, da gospodarsko utrdi državo ter se odločneje postavi po robu mafijskim združbam in oligarhom, je rezultiral v prihodu novega obdobja. V sedmem poglavju bom opisal politične razsežnosti Putinove Rusije, v zaključku pa bom predstavil ključne povzetke celotne diplomske naloge in odgovoril na postavljene hipoteze.

2.2 HIPOTEZE

Moji hipotezi sta naslednji:

- »Vzroki ruskega avtoritarizma so zgodovinski« in
- »Avtoritarnost Rusije je temelj njene politične stabilnosti«.

2.3 METODOLOGIJA

Pri pisanju diplomske naloge se bom oslonil na sekundarne vire, kot so knjige in časopisni članki. Oslonil se bom tudi na svetovni splet, kjer je veliko zanimive literature o politiki in zgodovini Rusije. Uporabil bom primerjalno-zgodovinsko metodo.

3 AVTORITARIZEM

Avtoritarizem spada med nedemokratske ureditve. Za nedemokratske ureditve veljajo naslednje tipologije: a) prevladujoča koalicija, ki z veliko stopnjo koncentracije politične in vojaške moči ter z obstojem ene ali več političnih strank upravlja z državo, b) raven represije, ki se kaže v neposrednih represivnih akcijah proti opoziciji in tudi bolj subtilnih metodah omejevanja, ki sicer dopuščajo določene pravice, vendar v omejenih pluralističnih okvirjih, c) stopnja mobilizacije, s katero avtoritarna ureditev vsiljuje prebivalstvu visoko stopnjo politične participacije, ki pa je nadzorovana, d) družbene skupine, ki podpirajo avtoritarno ureditev, e) ideološka izoblikovanost kjer se ureditve z razvejano ideologijo postavljajo z obljubami o utopični družbeni blaginji, razlikujejo od nizke ideološke perspektive (Della Porta 2003).

Avtoritarizem temelji na določenem korporativnem načinu delovanja države: ozke skupine ljudi imajo dostop do vzvodov oblasti, čeprav v omejenem obsegu, saj so podrejene peščici vodilnih ljudi v državi. Te skupine so pogosto verske in gospodarske oligarhije, ki ne upoštevajo glasu ljudstva na volitvah (Della Porta 2003). V Ukrajini, na primer, so imeli pri postsocialistični tranziciji v demokracijo šibko večstrankarstvo na čelu katerega je bila dominantna stranka (bivši komunisti), ki je obdržala leninistični koncept avantgarde (Sullivan III. 1996).

Če razširimo naš koncept razumevanja avtoritarizma, lahko celo govorimo o elitističnem modelu družbene ureditve. Ta predpostavlja, da so v družbi gospodarske in socialne neenakosti oziroma, da je družba razdeljena na dva dela: množico in elito (Fink Hafner 2007). Elita je tista, ki oblikuje javnopolitični dnevni red; vse odločitve in vrednote prihajajo od zgoraj. »Pri tem je seveda mogoče, da centri moči znotraj elite med seboj tekmujejo, vendar le v okviru dopustnih javnopolitičnih tematik« (Fink Hafner 2007, 41).

Ključna vez med množicami in elitami je mogočna birokracija, ki izvaja politiko elit. Mogočna birokracija skrbi tudi za apatijo ljudstva in udeležbo na volitvah, ki pa imajo le simbolni pomen. Prebivalstvo nima večjih pričakovanj in je slabo informirano (Fink

Hafner 2007). Pomembno je vedeti, da avtoritarizem ne želi narediti posameznika pasivnega, temveč aktivnega: posameznik lahko ima svoje mnenje, ne pa prepričanj ali vrednot, ki niso v skladu z avtoritarno ureditvijo (Germani 1978). Avtoritarna država je lahko formalno demokratična, vendar je vsebinsko elitistična (Kamrava 1996).

Temeljne značilnosti avtoritarizma, če povzamem, so: omejena pluralna svoboda, neizdelana vodilna politična ideologija in ozek krog vodilnih ljudi, ki vodijo državo v slabo začrtanih formalnih okvirjih (Linz v Della Porta 2003, 50).

Pomembno vlogo v avtoritarnih sistemih ima vojska. To je bil pogost pojav pri vojaških desničarskih huntah Srednje Amerike, kjer je vojska branila interese in privilegije birokratskega aparata edine stranke (Della Porta 2003). Vojska želi imeti hegemonijo nad političnimi strankami, ima omejeno moč mobiliziranja množic ter obstaja velika verjetnost neizoblikovanja kompleksne ideologije. V skladu z vojaško mentaliteto urejena družba ne predpostavlja množične mobilizacije (Linz 2002).

3.1 AVTORITARIZEM VS. TOTALITARIZEM

Ljudje dostikrat enačijo pojma avtoritarizem in totalitarizem. Obe ureditvi imata skupnega, da nasprotujeta liberalni demokraciji ter poskušata v ekonomsko heterogeni družbi slediti pragmatičnem ciljem kapitalistične elite, ne pa pravim željam ljudi. Kljub takšni naravnosti sta se ureditvi razglašali za demokratični. »Demokracija je lahko militaristična ali pacifistična, absolutna ali liberalna, centralistična ali decentralizirajoča, napredna ali reakcionarna in vse skupaj različno ob različnem času, ne da bi pri tem prenehala biti demokracija« (Schmitt 1994, 24). Carl Schmitt, eden izmed najpomembnejših nemških teoretikov 20. stoletja, vidi v demokraciji paradoks, ki se kaže v tem, da je volja preglašene manjšine v resnici enaka volji večine. Tak sklep vleče iz Rousseaujeve »splošne volje« pri kateri državljani sprejema zakon, četudi le-ta ni v skladu z njegovo voljo. Zakon je splošen in je volja vseh svobodnih državljanov. Vendar, če državljani voli in je bil preglasovan, po Rousseau, on sploh ni bil svoboden, se je zmotil o vsebini splošne volje. S takim razumevanjem demokracije bi lahko opravičili

nadvlado manjšine: jedro demokratičnega odločanja, ki temelji na identičnosti zakonov in volje ljudstva, ostane nedotaknjeno, saj ni pomembno, ali se z voljo ljudstva identificira volja večine ali manjšine, kajti to ne more biti absolutno soglasna volja vseh državljanov (Schmitt 1994). »Prisilili ga bomo, da bo svoboden« (Rousseau v Kuzmanić 1996, 91). Manjšina se lahko identificira s pravo voljo ljudstva in ljudstvo je lahko zavedeno, kajti vse je odvisno od tega kako se volja oblikuje. Demokracija temelji na Kantovski abstrakciji in zato nikoli ne more biti po meri konkretnega človeka; temelji na formalnih vezeh abstraktnih subjektov in takoj, ko jo poskušamo narediti za vsebinsko, potonemo v totalitarizem (Salecl 1993). »Tako, ko demokracija dobi vsebino vrednote same po sebi, človek ne more biti več (v formalnem smislu) demokrat za vsako ceno. To je nenavadno dejstvo in nujnost, toda nikakor abstraktna dialektika in sofistična igračkarija« (Schmitt 1994, 26). Pomembno je razumeti, da diktatura, avtoritarna ali totalitarna v začetku obstoja, nikakor ni nasprotje demokracije, kajti vsakič, ko se zgodi suspenz demokracije v imenu prave demokracije (še le komunizem bo ustvaril pravo demokracijo), diktator lahko vlada v skladu s demokratično identiteto. Tu je bil moj namen pokazati, kako je šibka oz. nekonsolidirana demokracija lahko dovzetna za avtoritarne in totalitarne režime.

Fašizem ni bil toliko totalitaren kot nacizem in socializem, temveč bolj avtoritarna ideologija (Arendt 2003). Imel je svojo bazo v srednjem sloju obrtnikov in trgovcev, ki je razpolagal z določeno svobodo, pri tem pa tudi z lastnino in interesi. V fašizmu je država tista totaliteta, ki združuje subjekte, obenem pa ji je popolnoma vseeno, ali fašizem sploh obstaja. Kot bomo videli, pomen države v totalitarizmu in avtoritarizmu ni enak. Uvedba korporacij pod državnim monopolom, torej stanovskih teles, ki organizirajo družbeno vodenje, naj bi uspešno uveljavila vladavino zakona. Individualni jaz mora postati obči jaz-zavest o popolni svobodi subjekta, ki se dialektično izraža v skladu z občim. Družba in država se razlikujeta. Družba je sestavljena iz tekmovalnih subjektov, ki ščitijo svoje pravice in lastnino, ko država poveže vsakega posameznega subjekta v občost in izpolni njihovo svobodo in pravice. Brž ko subjekt teži k občem, on sam sebe ukinja, ker je zasebni lastnik (Marcuse 2004). Komunizem lahko označimo kot totalitarno gibanje, ki je temeljil na množičnem gibanju zaradi apatičnosti množic, ki prej nikoli niso sodelovale v politični areni in so jih komunistična gibanja pridobivala za svoje člane.

Neopredeljenost množic je omogočila nove metode argumentiranja. Hannah Arendt razlaga: »Ta gibanja se niso le postavila izven strankarskega sistema kot celote in proti njemu, temveč so našla tudi člane, ki jih strankarski sistem ni nikoli dosegel ter nikoli pokvaril. Tako jim ni bilo treba spodbijati nasprotnih argumentov; vseskozi so preferirala metode, ki so se prej kot s pregonom končale s smrtjo in so pomenile prej teror kot prepričevanje« (Arendt 2003, 394). Ko govorimo o množičnem gibanju, imamo v mislih predvsem tiste množice, za katere so značilna apatija, neartikuliranost ipd. Hannah Arendt pokaže kako je demokracija pozabila upoštevati dva ključna elementa pri indiferentnih množicah. Prvi element je, da so ljudje prevzeli dejavno vlogo pri vladanju in da je vsak posameznik volil oz. simpatiziral določeno stranko. Totalitarna gibanja so pokazala, da politično nevtralne množice zlahka postanejo večina v demokraciji. Tukaj se spet navezujem na Schmittovo misel, da lahko demokracija deluje po pravilih, ki jih aktivno priznava le manjšina. Druga iluzija, ki so jo totalitarna gibanja izrabila sebi v prid, je, da so neartikulirane množice popolnoma nepolitične, kar pomeni, da demokratična ureditev temelji na tišini in toleranci teh množic (Arendt 2003). Razpad strankarskega parlamentarizma se je zgodil tedaj, ko parlamentarne stranke več niso mogle pridobiti članov iz mlajših generacij ter izguba tihih množic je rezultirala v odhodu k tistim strukturam, ki so lahko artikulirale njihovo novo nasilno nasprotovanje. »Padec zidov, ki so ščitili razrede, je spečo večino za vsemi strankami spremenil v eno samo veliko, neorganizirano, brezstrukturno množico besnih posameznikov, ki jih ni družilo nič razen medlega strahu pred tem, da so upi članov strank obosjeni na propad; da so s tem najbolj spoštovani, artikulirani in reprezentativni člani skupnosti norci in da vse sile niso toliko zle kot hkrati neumne in goljufive« (Arendt 2003, 398). Arendtova v knjigi *Izvori totalitarizma* uvršča italijanski fašizem med avtoritarne sisteme, kajti fašizem ne teži k izvendrжавni ideologiji, ampak k vsemogočni državi, medtem ko spadata socializem in nacizem med totalitarne sisteme, saj oba izkoriščata državo le kot orodje za doseganje višjih ciljev. Resnični cilj fašizma je bil prevzem oblasti in postavitve fašistične elite za vodjo države. Komunisti smatrajo državo za nepotrebno, saj bo po njihovem prepričanju izginila skupaj s proletariatom tedaj, ko bo zavladata popolna družbena brezrazrednost. Nacisti pa so jo smatrali kot sredstvo za doseg svojih biološko-rasnih temeljnih ciljev. »Njuna ideja nadvlade je bila v nečem, česar ne more

doseči nobena država ali mehanizem nasilja, temveč le gibanje, ki je stalno v pogonu; namreč v stalni nadvladi vsakega posameznika v vsaki sferi življenja» (Arendt 2003, 409).

Dejstvo je, da v totalitarnih sistemih ni političnega pluralizma, kjer vlada visoka stopnja vključevanja ljudi v institucije sistema (oblikovanje novega človeka), obstaja kult osebnosti, tj. močnega vodje ter politično in drugo nasilje pod sponzorstvom države (Della Porta 2003).

4 CARSKA RUSIJA

Vsaka zgodovina nacionalnih držav je bila krvava in nasilna, Rusija ni izjema. Za začetek vladavine carjev štejemo vladavino Ivana III v 16.stoletju. Car si je tako podredil vse druge ruske kneze, ki so mu kot božjem izvoljencu morali kazati pokornost in ubogljivost. Pomembno vlogo za vzpostavitev velike Rusije je imela tudi ruska pravoslavna cerkev, ki je po padcu carigradskega patriarhata oz. Bizanca prišla pod Otomansko cesarstvo. Ruska pravoslavna cerkev se je od tedaj imela za izbrano, da nadaljuje in ohranja tradicijo prave vere in tako se je nadaljevala zamisel o združitvi vseh ruskih dežel v eno veliko. Ambicija, ki je gonila v tak vsenacionalni projekt, pa je bila nadaljevanje nasledstva Rima kot imperija, ki bo živel večno (Rupnik 1999). V ta namen ni bilo pomembno le, da Rusija obdrži pravoslavje, ampak da preslika tudi politično ureditev Bizanca; neomejena oblast carja, ki mu je krog privilegiranih slojev bil neposredno podrejen (Kamenski 1997). To je bilo po Maxu Weberu zato, ker je car bil lastnik celotnih posestev, ki jih je dajal v koncesijo aristokraciji v zameno za lojalnost (Bendix 1960).

V ruski zgodovini je bilo pomembno pravoslavno mesijanstvo, posebej v 16. stoletju, ko je bila Evropa pod navalom islama, ki se je v nasprotju z zahodnim individualizmom imelo za esenco krščanstva in je utelešalo njegove vrline, kot sta krepost in čistost ter svoboda za vse ljudi. Taka mentaliteta je bila značilna tudi za večino ruskih intelektualcev v 19. stoletju. Mesijanstvo je pustilo pečat na razmišljanje boljševikov. Po njihovem prepričanju je Rusija bila daleč pred zahodom v razglašanju bratstva, enotnosti

in solidarnosti. Komunizem se bo razširil po celem svetu, kjer ne bo več socialnih razlik. Marksistična ideologija v svoji ruski različici je bila mešanica nacionalizma, mesijanstva in krščanstva (Šlapentok 1992). Iz tega mesijanstva oz. občutka, da so izvoljeni narod od boga, so carji, ki so bili božji namestniki, črpali svojo avtorsko avtoriteto (Roucek 1958).

4.1 VLADAVINA ROMANOVIH

Za začetek vladavine dinastije Romanovih štejemo okronanje Ivana IV. Groznega, ki je postal l. 1547 car in veliki knez vse Rusije. Z njim je misel o Rusiji kot tretjem Rimu dobila novo dimenzijo. Novi car je ustvaril močno stalno vojsko s katero je začel osvajati nova ozemlja, ki prej niso spadala v okvir Kijevske Rusije. »Namesto nekdanje vzhodnoslovanske Kijevske Rusije, ki se je le omejevala pretežno na ozemlja, kjer so živela slovanska plemena in ki jim je bila skupna pravoslavna vera, je zdaj zrasel mnogonacionalni imperij, v katerem tudi pravoslavje ni bilo več edina vera« (Rupnik 1999, 53). Pod Ivanom Groznim je vseruska ekspanzija zasedla mesta v današnji notranjosti Rusije-Samara, Saratov, Ufa, Caricin itd (Rupnik 1999).

Ivan Grozni je bil krut vladar, ki je na svojih osvajalskih pohodih sistematično uničeval cela mesta in vasi. Pod njegovo vladavino je Rusija bila prikrajšana za dve veliki duhovni gibanji-renesansa in reformacija. »Ivan Grozni je do tal uničil še edino rusko obrtniško-trgovsko mesto Novgorod, kjer bi se lahko pojavile nekatere ideje renesanse iz zahodne Evrope« (Rupnik 1999, 53).

Šele s prihodom na carski prestol Petra Velikega je ruski imperij dobil svojega prvega reformatorja, ki mu je bil blizu evropski način razmišljanja in življenja. Car Peter je veliko potoval po Evropi ter tako začel spoznavati, kako je njegov imperij silno bil zaostal. Njegove reforme so, kot je to bilo v navadi v celotni ruski zgodovini, bile zelo hitre in krute. Ruske plemiče-bojarje, je dal nasilno obriti. Z letom 1700 je uvedel evropski koledar z novim letom 1. januarja in s štetjem po Kristusu (Rupnik 1999).

Pod njegovo vladavino lahko najdemo še eno rusko posebnost, ki se je kazala v primerjavi z Evropo. Čeprav je car Peter veljal za reformatorja, ki je poskušal uveljaviti npr. samoupravo v mestih, vojaško obveznost, hitro gospodarsko rast, je v Rusiji še vedno veljalo tlačanstvo. Medtem, ko je v evropskih državah tlačan postal »svoboden«, da si je lahko najdel zaposlitev v manufakturah, so tlačane v Rusiji silili k brezplačnem delu v tovarnah. Čeprav je imperij v tem času spodbujal zunanjo trgovino, je velik del zunanje trgovine ostal v državnih rokah (Waldron 1997). Posledica tega je bila, da se ni moglo razviti oz. okrepiti meščanstvo v Rusiji. V italijanskih in nemških mestnih državah je meščanstvo že v 14. stoletju dobilo primat nad gospodarskimi zadevami ter tako začelo slabšati položaj fevdalnih struktur (Benko 2000). Meščanski razred v Evropi je bil dejanski nosilec nove kapitalistične produkcije in nikjer ni prihajalo do preboja kapitalistične produkcije, kjer meščanski razred ne bi imel glavne vloge (Benko 2000).

Takega vnosa v Rusiji ni bilo. »Z vsiljevanjem tujih vzorcev za organizacijo in upravljanje države je Peter Veliki po eni strani zarodil od siceršnje elite odtujeno državno birokracijo, samo državo pa še bolj odtujil od ljudstva. Podržavljanje vsega družbenega življenja bo ostala za Rusijo ena tistih pomembnih značilnostih, ki jo še danes ločuje od Evrope« (Rupnik 1999, 71).

To je v resnici pomembna razlika, ki je ločevala Evropo od Rusije, v kateri je monopol državne oblasti in birokracije vzpostavjal manufakture in tovarne, kjer pa ni bilo nobenih presežnih vrednosti kapitala, s tem pa tudi ne akumulacije, ki bi bil v rokah meščanskega razreda.

Pomemben aspekt vladavine Petra Velikega je bila tudi korupcija, ki je bila posledica velikega nasilja, ki je spremljalo uvajanje evropskih novotarij (L.Gumiljov v Rupnik 1993, 198-305).

Modernizacija, ki je potekala v Rusiji v 18.stoletju lahko označimo kot prelomnico v dojemanju avtoritarnih vzorcev ruskih oblasti; od carjev do komunistov do demokratov v 21.stoletju, kajti potekala je z tako hitrostjo in surovostjo, ki je omogočala še večjo

koncetracijo oblasti v rokah peščice (Waldron 1997). Na eni strani smo imeli v Evropi individualistično mentaliteto pod okriljem meščansko-kapitalističnega razreda, a v Rusiji pod okriljem državnega monopola.

4.2 ELEMENTI AVTORITARNOSTI

Ruski carji so imeli dvoličen odnos do liberalnih politik. Po eni strani so se radi družili, dopisovali in delili enake politične poglede z evropskimi učenjaki in filozofi npr. Ruska carica Katarina Velika se je dopisovala s Voltaireom, po drugi strani pa je, ko je zvedela, da liberalci ne mislijo ostati le na besedah, po francoski revoluciji začela jih sistematično preganjati. Car Aleksander I. je rad skrbel za bolj civilizirano podobo Rusije, saj je v pokrajinah, ki so mejile na zahodu npr. Finski podaril status avtonomije s samoupravo ter v njej odpravil tlačanstvo. Nasploh so ruski liberalci za Aleksandra I. gojili velike upe, saj je kot mladi car ukinil vse avtoritarne ukaze svojega očeta-ukinitev zasebnih tiskarn, prepoved tuje literature ter prepoved potovanj v tujino (Lee 2006).

»Car je izrazil celo pripravljenost, da uresniči radikalno liberalne načrte misleca in reformatorja Mihaila Mihajloviča Speranskega(1772-1839), kot so razdelitev treh vej oblasti, ustanavljanje predstavniških organov na vseh ravneh in na vrhu z državno dumo, ki bi imela pravico odobravati proračun; splošna volilna pravica za posestnike imovine; ustanovitev senata kot vrhovne sodne in državnega sveta kot vrhovno posvetovalno-usklajevalne oblasti v državi« (Rupnik 1999, 82).

Ni odveč povedati, da bi s takšnim parlamentarnim razvojem Rusija imela zelo dobre temelje za nadaljen demokratičen razvoj. Aleksander I. je pod pritiskom dvora in plemičev hitro opustil te načrte in odpustil glavnega reformatorja Speranskega. Njegov naslednik je bil Nikolaj I. ki ga pa sploh niso zanimale napredne ideje francoske revolucije in razsvetljenstva, deloma tudi zaradi obnove reakcionarnih sil v Evropi po porazu Napoleona. Razsvetljenstvo je zamenjalo nacionalizem z geslom » pravoslavje, samodržavje, narodnost«. Posledica tega pa je bila ovira prihoda tujih idej v Rusijo.

Državna cenzura »nevarnih« knjig in ubogljiva ter pasivna birokracija pa nista dopuščali, da bi Rusija izbrala bolj liberalno smer (Balmuth 1960).

Tudi razvoj kmetijstva je hudo pešal, saj je ruski tlačan petkrat do šestkrat manj prideloval kot kmet v Nemčiji ali Angliji. Industrija, ki je temeljila na državnih temeljih, je zaostajala za evropsko. V tem času so se razvili dve struji izobražencev, ki so zagovarjali dva različna koncepta za odpravo tlačanstva in liberalizacijo Rusije. Eni so zagovarjali, da je pravoslavje odgovorno za zaostalost Rusije, ter da treba čim prej pustiti liberalnejše ideje v družbi in drugi, ki so menili, da je to ruska posebnost ter, da je temelj ruskega napredka v razvoju vaških skupnosti. Prvi so se imenovali zahodnjaki, drugi slovanofili. Predstavnik prve struje je bil Pjotr Jakovljevič Čadajev, ki je bil neizprosni kritik režima »žandarja« Nikolaja, ter je pod vtisom svojih potovanj v Evropo razvil svoja prepričanja v filozofskih pismih. Prvo pismo, ki je izšlo leta 1836, govori o zaostali Rusiji ter dvomi o tem ali je Rusija krščanska država, ki se je pod bremenom bizantinske dediščine razvijala izven evropske zgodovine. V to strujo lahko umestimo tudi Puškina, ki je eden največjih ruskih pesnikov. Čadajeva so v Rusiji oblasti nenehno preganjale ter ga razglasili za blazneža in mu prepovedali, da bi še kdaj kaj objavil. »Najgloblja poteza naše zgodovinske pobude je v tem, da v našem družbenem razvoju nimamo lastne svobodne pobude. Poglejte vendar natanko, pa boste videli, da je vsako pomembnejše dejanje naše zgodovine prišlo od zunaj, da je vsaka nova ideja skoraj vedno izposojena« (Rupnik 1999, 310). Te besede Čadajeva so vsekakor bile pravilne obenem pa tudi preroške, kajti prav z pojavom marksizma, ki je bil evropska ideja za evropski proletarijat s zavestjo, ki bo prevzel oblast zaradi imanentnih si nasprotij kapitalizma, je Rusija, kar bomo videli v naslednjem poglavju, želela narediti velik skok iz zaostale fevdalne države v razvit industrijski socializem. Slovanofili so menili, da država občasno mora imeti večjo vlogo pri organizaciji in regulaciji družbe, ki bi temeljila na vaških komunah in obdelovanju zemlje, ki naj bi potrdila zamisel ruskega kmeta kot edinega kristjana na svetu. Večji poudarek države pa naj bi bil na obrambi države. Prominenten ideolog slovanofilov je bil Asakov (Hughes 2000).

Nikolajev naslednik je postal car Aleksander II. ki je odpravil tlačanstvo leta 1865 ter prepoved potovanja v tujino in razrahljal cenzuro, pa vendar ničkolikorkrat se je pojavil star vzorec vladanja carjev; nenehno iskanje ravnotežja med liberalci in dvorsko-plemiško aristokracijo (Lee 2006). »Ko so reformatorji opravili svojo nalogo, jih je navadno odslovil in začel pomirjati prizadeto aristokracijo« (Rupnik 1999, 94). Po neuspešnem atentatu na njega leta 1866 je za pol leta uvedel vojaško-policijski režim in postavil generale za svoje najtesnejše svetovalce. Tudi njegova naslednika Aleksander III. in Nikolaj II. sta nadaljevala s podobno politiko, le da je Nikolaj II. po vrsti porazov z Japonsko uvedel vodeni pluralizem in vzpostavil dumo ter dovolil politične stranke (Lee 2006).

Če vzamemo za izhodišče visoko razvito gospodarsko dejavnost, ki je v drugi polovici 19. stoletja bila prisotna, lahko vidimo, da je tuji kapital bil prisoten v Rusiji le posredno. Država je tujemu kapitalu ponujala visoko profitne državne obveznice, le država pa je glede na svoje lastne interese usmerjala investicije. Tukaj še enkrat pride do izraza korupcija, ki v 19. stoletju med uradniki ni bila nobena redkost, ko je kapitalist hotel priti do subvencij moral poznati dobre stike med dvorjani in ogromno birokracijo (Rupnik 1999). Posledica gospodarskega monopola pa je državni kapitalizem, ki ga je nasledil, vsaj tako menijo sovjetski zgodovinarji sklicujoč se na Lenina, socializem na boljševidničnih temeljih (Owen 1985).

»Namesto, da bi podjetniki med seboj tekomovali in se usposabljali v konkurenci na prostem trgu, so v Rusiji obletavali dvorne kroge. Zato je tudi pretežni del ruske buržoazije zavračal zahodne vrednote prostega trga in konkurence; najvišja vrednota v ruskem kapitalizmu sta ostala samodržavje in monopolizem« (Rupnik 1999, 96).

Glede na to poglavje svoje diplomske naloge lahko rečem, da je v carski Rusiji prevladovalo prepričanje, da je kolektivna lastnina, posebej na podeželju, nad vrednotami meščanskega prava in zasebne lastnine. Tako prepričanje naroda vedno vpliva na prepričanje politične elite, ki se bo iz carizma transformiralo v eno drugo epoko ruske zgodovine. »Almond ugotavlja, da je Sovjetska zveza črpala legitimnost iz strukture

režima, podobne tistemu iz carske Rusije, ki jo je odlikovala visoka stopnja centralizacija, obsežna vlada in arbitrarnost vladajočih« (Lukšič 2006, 38).

5 LENIN IN KOMUNIZEM

Dosedaj smo lahko videli, da so obstajale določene razlike med Evropo in Rusijo o vprašanju družbene ureditve. Medtem, ko so v Evropi povzdigovali meščanski razred, nosilca gospodarskega razvoja, ki je temeljil na meščanskem pravu in individualizmu, so Rusiji povzdigovali državni monopolizem ter vrednote vaške občine (Rupnik 1999).

Eden izmed poglavitnih razlogov za uspeh razvoja delavskega gibanja v Rusiji, po Rupniku, gre pripisati temu, da so ruski delavci bili oropani vsakršnih institucionalnih mehanizmov za izboljšanje svojih eksistenčnih razmer-sindikato in so raje zahtevali radikalne rešitve (Rupnik 1999).

»Tu pa so se zlahka vključili v politično agitacijo revolucionarji vseh vrst, ki so v delavcih krepili prepričanje, da je samo s prevratom mogoče doseči izboljšanje življenjskih razmer« (Rupnik 1999, 96).

To mentaliteto je podedoval Lenin, ki se je imel za pravovernega marksista ter je zavzel kritično mnenje do II. Internacionalne, ki je po njemu pomenila popačenje Marxovih idej s strani revizionistov s tem pa tudi nezmožnost postaviti marksizem kot znanstveno teorijo. Lenin je menil, da je le z nasiljem mogoče ustvariti diktaturo proletariata, saj je zavračal kakršenkoli buržoazni parlamentarizem. »Reševati enkrat v par letih kateri član vladajočega razreda bo tlačil narod v parlamentu-to je prava vsebina buržoaznega parlamentarizma, ne samo v parlamentarno-ustavnim monarhijam ampak tudi v najbolj demokratičnim republikam« (Lenin 1950, 168). To pomeni, da je prevzel Engelsov nauk, da buržoazna država se ne ukinja, ampak izumira. Po Leninu država ni mogla nastati in obstati, če bi bila možna pomiritev razredov. »Dejstva, da je država organ vladavine določenega razreda, ki se ne more sprijazniti z nasprotujočim si razredom-antipodom, maloburžoazna demokracija nikoli ni mogla razumeti« (Lenin 1950, 140).

Lenin je revidiral določene Marxove teze. Marxovo tezo, da je revolucija možna le v razvitih kapitalističnih državah, Lenin razume kot napačno, ker razvite kapitalistične države na temelju imperializma kot najvišje oblike kapitalizma, izvažajo svoj kapital v svoje kolonije zaradi akumulacije kapitala in »superizkoriščanja« poceni delovne sile in surovin, kar je imelo za posledico izgubo zavesti proletariata, ker bi se on v matičnih državah polenil oz. proletariatu bi se zvišal standard življenja-lumpenproletariat (Lenin 1963). Zaradi tega je Lenin menil, da je potrebno revolucijo izpeljati v manj razvitih državah-Rusiji.

Kot teoretik Lenin je razvil tudi tezo o demokratičnem centralizmu, ki naj bi vzdrževal partijsko disciplino. Temelj tega koncepta je ta, da je notranja demokracija v partiji zaželeno in dovoljena, ko pa se enkrat odločitev sprejme vsak član partije oz. Centralnega komiteja je dolžan sprejeti to odločitev brez ugovarjanja. Ta njegov koncept lahko primerjamo s elitističnim pojmovanjem partijske hierarhije-blankizem (Lenin 1961). Buharin, ki je bil tvorec NEP-a, tj. nova ekonomska politika, je v opoziciji proti Trockemu jasno stal na stran Lenina. Buharin razlaga: »Z boljševiškega stališča je takšno postavljanje enega proti drugemu osnovno neznanje, kajti ni stranke brez aparata. Če iztrgamo iz partije njen aparat, se bo partija spremenila v nepovezano množico« (Buharin v Britovšek 1980, 55). Vertikalna hierarhija s posledično še večjo birokratizacijo je nasprotovala prizadevanju Lenina, ki je zagovarjal antibirokracijo (Britovšek 1980). »Dejstva, ki jih Engels navaja pri vprašanju centralistične francoske republike od leta 1792 do 1798 in federalistične švicarske republike to demantirajo. Več svobode je imela demokratično centralizirana republika kot federalna« (Lenin 1950, 188).

Almond pravi, da je Lenin verjel v indoktrinacijo elit, ne pa množic. Množice je bilo potrebno zmanipulirati s sklicevanjem in poudarjanjem na njihove vrednote vse dokler se družba ne transformira v komunizem (Almond 1983).

Lenina lahko označimo kot človeka, ki je verjel v revolucijo, saj ni bil za čakanje pravih razmer za revolucijo tj. razvit stadij kapitalizma in visoke zavesti njegovega antipoda-

proletariata. Bil je prepričan, da je možno se boriti istočasno proti samodržavju in buržoaziji, to pa je leta 1903 pripeljalo do dveh frakcij v socialdemokratsko delavski stranki-menješevikov in boljševikov (Rupnik 1999).

5.1 NEP

Z vzpostavitev »diktature proletariata« v Rusiji je sledilo obdobje državljanske vojne, ki je trajala do leta 1922. Boljševiki so lahko slavili svojo zmago, vendar je vojna pustila globoke gospodarske posledice. Omejitev žita med vojno je močno prizadela kmete in vso prebivalstvo. Lenin, kot pragmatik, je sklenil, da je čas za novo ekonomsko politiko-NEP. Omejitev žita je bila odpravljena kar je povzročilo, da so kmetje lahko prodavali blago po tržnih cenah. Tudi ostalo prebivalstvo je lahko vzpostavljalo svoje obrti in prodajalo blago po tržnih cenah. NEP je vzporedno s plansko-državnim sektorjem vzpostavil privatni sektor. Država oz. boljševistično vodstvo se ni odreklo planskemu gospodarstvu, saj je NEP imelo kot prehodni ukrep (Ball 2006). »Po mnenju Trockega je NEP ustvaril okvire za dolgoročno sodelovanje, za boj in tekmovanje med socialističnim in privatnim sektorjem v gospodarstvu« (Britovšek 1980, 40). Trocki, ki je vseskozi v svoji marksistični misli imel dialektiko kot prvo vrednoto, je NEP ocenjeval kot sodelovanje in boj dveh ravni gospodarstva (Britovšek 1980).

Poglavitno vprašanje je bilo. Kako ob podpori kmetijstva in lahke industrije akumulirati več kapitala za težko industrijo? Lenin je leta 1924 umrl, za njegovega naslednika pri NEP-u je bil imenovan Nikolaj Buharin. Glede transformacije kmeta v delavca je usmeril svojo pozornost na zadružništvo, kar ni imelo zaželenega učinka, ker kmeti niso imeli interesa za kaj takega. Leta 1925 je Buharin, da bi pridobil podporo med kmeti, agitiral v javnosti s sporno parolo-Bogatite se! (Rupnik 1999). Da bi kmetijstvo lahko dajalo večje deleže za težko industrijo jih je potrebno stimulirati za bogastvo. »Analogno Marxovi analizi prvobitne kapitalistične akumulacije je Preobraženski uvedel pojem prvotne socialistične akumulacije, katera nujna posledica je izkoriščanje prebivalstva po državi, ki tako akumulira potrebni kapital za hitro graditev težke industrije« (Britovšek 1980, 43).

Buharin je bil v zmoti. Zaradi visokih cen mehanizacije in najnujnejšega orodja, kmetje niso bili sposobni proizvajati in prodajati več blaga. To je povzročilo povečanje varčevanja med kmeti s tem pa tudi verižno krizo v državi. Država ni imela pridelkov za izvoz ter je morala zmanjšati uvoz. Polega tega se uprla tudi naraščajoča državna birokracija, ki je z uvajanjem tržnih mehanizmov začela izgubjati privilegije (Rupnik 1999).

»Enostrankarska diktatura je dodala še en razred k že razvijajočemu se družbenemu razslojevanju v državi, tj. birokracijo, ki je po mnenju socialističnih kritikov revolucije posedovala državo kot zasebno lastnino« (Arendt 2003, 402).

Vse to je še bolj okrepilo delitev v skupine in frakcioniranje partije kar je Stalin, kot spreten demagog, dodobra izkoristil. NEP je bil zadnji veliki ekonomski liberalni poskus v Sovjetski zvezi vse do perestrojke.

5.2 STALINOV TEROR

Po Leninovi smrti je bilo veliko pragmatičnih zavezništov v partiji, vendar dva najmočnejša akterja sta bila Stalin in Trocki, pomembni vlogi sta imela še Kamenjev in Zinojev. Trocki, ki je zagovarjal »permanentno revolucijo« je bil prepričan, da je revolucija možna tudi v drugih evropskih državah, a vendar je od leta 1924 Stalin začel zagovarjati slogan »socializem v eni državi«. Stalin je verjel, da je možno ustvariti socializem v eni državi skupaj s podporo delavcev in kmetov. Nekaj kar je Trocki zavračal, ker v kmetih ni videl revolucionarne sile (Boobbyer 2000).

Po spletkah in političnem instinktu, ki ga je Stalin nadpovprečno imel, je osvojil oblast. Leta 1930 na 16. partijskem kongresu je prepovedal vsakršne frakcije in grupaštva ter z zakonom prepovedal levičarske in desničarske odklone znotraj partije (Arendt 2003).

Boobbyer meni, da pri stalinizmu gre za visoko centralizirano birokratsko državo, pri kateri je gradnja potekala od zgoraj-navzdol. Pri tem ne gre za naključje, temveč za

vzorec prejšnjih vladavin carjev. Torej, gre za predzgodovino politične kulture v Rusiji (Boobbyer 2000).

Arendtova meni, da gre za načrtno atomizacijo ljudi. Da je to lahko doseženo, so potrebne množične likvidacije oz. čistke, kar sproducira strah, ter pomeni popolno lojalnost posameznika. Totalitarizem izhaja iz tega elementa, da uniči vse družbene in skupinske vezi, da izolira posameznika. Posameznik, ki je obtožen, ni samo on v nevarnosti, temveč vsi tisti s katerim je imel stike, torej priljatelji, tovariši, družina itd (Arendt 2003). »Posledica preprostega in bistrornega pripomočka krivde po zvezah je ta, da se takoj, ko je človek obtožen, njegovi bivši priljatelji spremenijo v najhujše sovražnike; da bi si rešili kožo, prostovoljno izdajajo informacije in na hitro ovajajo, da bi podkrepili neobstoječe dokaze proti njemu; to je očitno edini način, da dokažejo, da so vredni zaupanja« (Arendt 2003, 406).

Za popolni nadzor nad državo, je Stalin moral iskati sovražnike. Prvi na udaru so bili kmetje, predvsem bogati kmetje-kulaki. Stalin jih je imel za ostanke zgrešene politike NEP-a, ki je sproducirala najmočnejši razred v Sovjetski Zvezi. Za oslabitev kulakov je uporabil metodo stradanja in deportacije. Prišlo je do kolektivizacije. Naslednji na vrsto so prišli delavci, hrbtenica socializma. Bili so šibki in so nudili manj odpora kot kmetje. Sovjete, ki so imeli določeno vlogo kot organ državnega predstavnštva, je likvidiral in jih nadomestil s boljševističnimi celicami, ki so bile edina pot za imenovanje višjih funkcionarjev v centralne komiteje. Uvedel je prisilno delo, ki je stratificiralo delavce in ustvarilo še dodatno razslojevanje med delavci-stahanovska aristokracija. Stalin, paranoik *par excellence* je začel likvidirati tudi birokracijo, ki mu je pomagala, da se znebi prejšnjih razredov. Potreboval je približno dve leti(1936-1938), da se je znebil celotnega vojaškega in administrativnega zgornjega razreda (Arendt 2003).

Stalin je vseskozi poudarjal, da bolj ko država gre v socializem, bolj se zaostčuje razredni boj. Iz tega sledi logičen sklep. Potrebno je uničiti ostanke menjševikov, eserov, trockistov, korumpiranih kadrov itd (Boobyer 2000).

6 NOVA USTAVA

Ustava Ruske federacije je bila sprejeta 12. decembra 1993 in sicer po zelo hudi politični krizi, v kateri je Jelcin razpustil parlament. Nova ustava je Jelcinu dajala velika pooblastila. Rusija je od Jelcinove ustave vstopila v neformalen polpredsedniški sistem, nekateri pravijo v avtoritaren sistem (Krištanovska in White 1996). Predsednik je lahko imenoval premiera, ki pa ga je morala potrditi spodnja дума; če ga trikrat ne bi potrdila, se дума avtomatično razpusti in predpišejo se nove volitve. Bilo je zelo malo tistih, ki so nasprotovali predsednikovemu premieru. Jelcin je osvežil staro sovjetsko navado izbiranja in oblikovanja kadrov s regulacijo in nadzorovanjem imenovanja poslancev (Krištanovska in White 1996). Predsednik države lahko razglašča posebne dekrete, ki so nad zakonom dokler dekret ni zavrnjen ali potrjen v spodnjem in zgornjem parlamentarnem domu in zagotovljen s predsednikovim podpisom. Predsednik ima pravico do nadzora nominacij za predsednika vrhovnega in ustavnega sodišča. Opozicija ni sodelovala pri pisanju ustave, čeprav je sodelovala na decembrskih volitvah leta 1993. Jelcin se ni dal motiti, raje je vsilil svojo voljo ljudstvu, v smislu sprejemite ali ne. V decembru 1993 na referendumu je velika večina državljanov ruske federacije potrdila novo ustavo, čeprav naj bi bile storjene razne poneverbe. Po referendumu nobena politična opozicija ni mobilizirala svojih pristašev, temveč je sprejela pravila igre, ki jih je Jelcin vsilil. Edina resna opozicija Jelcinu so bili komunisti, ki so imeli realne možnosti, da s svojim kandidatom Zjuganovim na predsedniških volitvah leta 1996 zmagajo, vendar je Jelcinu skupaj z njegovimi zahodnimi *spin doktorji*, uspelo vsejati ljudstvu strah pred nevarnostjo boljše vizma (Aslund 2007). Po sprejetju »superustave« je predsednik dobil večja pooblastila, parlament je oslabel, sodne in druge institucije so postale podložne predsedniku države, pomembne odločitve so se sprejemale neformalno z velikim vplivom lobijev-oligarhov. Po eni strani je Jelcin hotel s tako ustavo presekati politično krizo leta 1993, na drugi pa je to bil odraz ruske politične kulture, ki se je oslanjala na močnega vodja, ki lahko zagotovi mir in red (Barić 1999). Jelcinovo samodržavje, ki je vedno dajalo vtis, da je nad političnimi strankami, je dobivalo podporo določenih strank, ki jih je Jelcin potem zavrgel, je potrdilo tendenco, da narod rajši izbere človeka, ki se kaže neodvisen od političnih strank (Barić 1999). Čeprav veliko število

političnih strank v Rusiji daje vtis polne demokracije je realnost drugačna; velika fragmentacija ruske družbe je nesposobna zagotoviti socialnih osnov za nastanek močnih strank; večina strank nima doslednih alternativnih ekonomskih in političnih programov (razen deklarativno), kar povzroča pragmatične menjave načel in posledično zmešnjavo med ljudstvom, ki tako raje izbira močne osebnosti, »neodvisne« osebnosti npr. Jelcina, ki naj bi jih vodile. Barić govori o kontinuitetu elit, ki je bila prisotna v carski in komunistični Rusiji, sedaj pa v demokratični. Elite se formirajo v ozke skupine ljudi, ter imajo direkten pristop k vladajoči nomenklaturi oz. določenim ministrstvom, saj tako postanejo oz. nadomestijo politične stranke ter arbitrirajo med posameznimi skupinami, ki hočejo biti nad zakonom. Posledica tega pa je korupcija in kriminal, ki postanejo nekaj nevarnega za ekonomsko ravnotežje (Barić 1999).

6.1 (NE)USPEŠNOST TRANZICIJE

Vsaka postsocialistična država je imela svojo demokratično in kapitalistično tranzicijo, saj drugega alternativnega koncepta ni bilo, razen seveda v koliki meri bodo države dopuščale vdor neoliberalizma; nekatere so se lotile totalne privatizacije, deregulacije trga in prejšnjega družbenega bogastva in podjetij. Država se je umikala abstrakciji in muhavosti trga. Rusija, kot tudi njeni bivši stateliti, je bila lačna demokracije in liberalizacije in brez kakšnega tehtnega premisleka je šla v radikalne reforme, ki na koncu niso imele zaželenega učinka. Jelcin je bil pragmatik, ki ga je gnala le sla po oblasti (Aslund 2007).

Tukaj je dobro razumeti, kako demokracija drugače deluje od totalitarizma. Ena izmed razlik med sistemoma, je v tem, da pri demokraciji imamo parados želje. Želja ni kot pri socializmu obsesivno obvladovati slehernega posameznika, temveč je poanta v samoomejevanju oblasti. Demokracija ima željo ne imeti oblasti, zaradi tega, kot bi rekel Laclau, vedno poteka boj za artikulacijo t.i lebdečih označevalcev(pravice, svoboščine itd.) med političnimi akterji v demokraciji, tj. političnimi strankami. Prav zaradi tega noben politični akter ne more trajno zasesti enega simbolnega mesta, enostavno ker ga ni. Pri totalitarizmu prav gre za to edino simbolno mesto, ki lahko legalizira vsakršno nasilje

nad posameznikom (Salecl 1993). »V totalitarizmu stalinskega tipa je bila točka reference prihodnost-gre za ideal bodoče brezrazredne družbe, v imenu katere se je zgodila revolucija in s pomočjo katerega Partija legitimira svoj teror« (Salecl 1993, 28). Država, da omeji silo, ki bi lahko postavila novo pravo, prizna pravico do stavke, vojne itd. S tem pa odvzame potencial upora oz. legitimira dejavnosti tistih segmentov družbe, ki zanikajo kapitalizem. Posamezni segmenti družbe postanejo vidni pod svetlobo aparatov kapitalistične produkcije. Samoomejitev je način, kako kapitalistična država prepreči samodestrukcijo. »Kazensko pravo služi vzdrževanju ubogljivosti in spoštovanju do avtoritet, zagotavljanju legitimnosti obstoječe ureditve...in varovanju interesov vladajočih« (Balažic 2007, 280). V tem kontekstu lahko razumemo liberalizacijo kot nekaj naravnega, ki je nujnega ter imanentnega človeški duši. Navsezadnje takrat je šlo za konec zgodovine.

»Prikazovanje zadev, kot da potekajo brez človeka in posledično brez želje in kot racionalno dejanje(nevidna roka trga), ki naj ima čim manj opraviti s človeškimi muhami(čustvi), katerim ni zaupati, je tudi siceršnja značilnost liberalnih in neoliberalnih diskurzov. Pod terminom globalizacija razumevajo posledice in ne iniciative ter dejanja« (Pikalo 2003, 33).

Če tukaj malce bolj filozofsko obrnem zadevo, lahko razumemo, da posameznika, ne vodi gon po preživetju oz. čista volja, kot bi pesimist Schopenhauer pripomnil; darwinistična paradigma v neoliberalnem kontekstu (preživetje najmočnejšega), ampak zgolj slepi gon po volji do moči. »Ta svet je volja do moči-in nič drugega! In tudi vi sami ste volja do moči-in nič drugega!« (Nietzsche 2004, 578). Tako pravi filozof življenja.

Sesutje Sovjetske zveze je bil strahoten šok za Ruse, saj je Gorbačov leta 1991 izvedel posvetovalni referendum o obstoju Sovejske zveze, na katerem je čez 70 odstotkov državljanov odgovorilo, da še vedno podpirajo obstoj Sovjetske zveze (Aslund 2007). Seveda, naroda noben ni nič vprašal, ampak kot že prej videno pri sprejetju ustave iz leta 1993, jim je bila demokratizacija in liberalizacija vsiljena. Jelcin, ko je enkrat postal predsednik demokratične Rusije, si je zadal ambiciozen načrt, da oživi nekonkurenčno

gospodarstvo. Konec leta 1991 je šel v parlament in zahteval od njega, da mu zaradi gospodarske krize, izdajo za čas enega leta posebna pooblastila, pod katerimi bi lahko brez soglasja parlamenta, sprejemal zakone. Parlament je ugodil Jelcinovi prošnji. Izvršna in zakonodajna oblast sta se podredili predsedniku države, ki mu ni bilo treba odgovarjati nobeni politični instituciji v državi (Klein 2009). Jelcinu se nihče ni uprl, ker je užival podporo ljudstva kot branilec demokracije pred staro in osovraženo komunistično nomenklaturo. Kulturna teorija interpretira Jelcinovo priljubljenost kot refleksijo javnosti na moč nacionalizma in močne voditelje, posebej pri družbenem kolapsu in pri ruski avtoritarni politični kulturi (Mishler in Willerton 2003).

S pomočjo tujih strokovnjakov, evangelistov neoliberalizma in »čikaške šole«, je Jelcin sestavil svojo ekipo strokovnjakov, ki so bili občudovalci Friedmana in Hayeka, dveh najbolj prominentnih zagovornikov neoliberalizma. Vodja ruskega liberalnega kroga je bil Jegor Gajdar, ki je pozneje postal premier. »Njihova politika je bila zelo jasna- stroga finančna stabilizacija po receptu šokterapije. Medtem ko je Jelcin imenoval te ljudi, je tudi imenoval zloglasnega Jurija Skokova na čelo obrambnih in represivnih oddelkov: vojske, ministrstva za notranje zadeve in državnega varnostnega odbora« (Klein 2009, 220). Skokov je bil imenovan z nameno, da poskrbi za politični red, da lahko ekonomisti zagotovijo stabilizacijo v gospodarstvu. Po odstopu Gorbačova pot je bila prosta za naglo šok privatizacijo; prva stopnja privatizacije je vključevala 225 000 družb v lasti države (Klein 2009). Nova elita se je večinoma izoblikovala iz prejšnje sovjetske nomenklature; njej je bilo skupnega vulgarni tip ideologije Lockeja, ki je povečevala individualizem in zavračala vsakršno vladavino pravne države (Šlapentok 2003).

Jelcin je začel reforme s svojim novim premierom Gajdarjem. Znani ruski disident Solženicin opisuje Gajdarja: »Gajdarja ne bi nikoli primerjal z Leninom, po velikosti sta precej različna. V eni lastnosti pa sta si zelo podobna: v tem, da sta kot fanatik, ki je obseden le s svojo vizionarsko idejo, brez odgovornosti do države, ki prepričano porabi skalpel in razkosava telo Rusije« (Solženicin 2001, 21).

Gajdar je v kratkem času uničil srednji razred, razred za katerega se je zaklinjal, da ga bo ustvaril v novih političnih in gospodarskih razmerah. Gajdar, ki je sprostil cene

monopolistov in ustvaril gospodarstvo brez konkurence, je potem obljubljal nizke cene, do katerih seveda ni prišlo. »Ljudstvo, kateremu so pošiljali šok doze električnega toka, se je omamljeno od udarcev, nemočno razcepilo, ko je videlo ta neverjetni grabež« (Solženicin 2001, 22).

Delitev narodnega bogastva je imelo hude posledice. Izdaja obveznic imenovane *vavčer* ni imela velike vrednosti, ker so ljudje te obveznice vlagali v podjetja ali fonde, ki so na koncu propadla. Novi lastniki fondov, brezobzirni kapitalisti, ki so izkoristili luknjasti sistem in so brez menadžerskih ambicij črpali zadnje »sokove«, bi na koncu ta fond ali podjetje zavrgli (Desai 2005). »Maloštevilni prebrisanci so z začetnim, čeprav majhnim kapitalom, poceni kupovali na veliko od osuplih, zmedenih posameznikov velikansko število vavčerjev in potem z njimi kupovali že prej ogledane kose državne lastnine« (Solženicin 2001, 23). To se je dogajalo tudi v Sloveniji v času 90-ih let 20. stoletja, vendar ne v takem obsegu kot v Rusiji. Ljudstvo, ki je jasno videlo in občutilo novi kapitalizem, je privatizacijo imenovalo »prigrabizacija«. Za narod je ostalo bore malo. Ruski časopis *Ruskij vestnik* je objavil leta 1992 članek »Živilskega inštituta akademije medicinskih ved«, kako preživeti s 300 rublji, 3 dolarji, na mesec. Taki članki in članki kako v času nacionalizma in gospodarskega neuspeha spet najti čas za duhovno obnovo so postali stalnica v ruskem medijskem prostoru. Če so Rusi po eni strani imeli formalno ustavno zagotovljene pravice po zgledu zahodnih demokracij, je gospodarski sektor bil v razsulu. »Temeljne tržne zakonitosti: blago-denar-blago niso več delovale. Trgovine so bile čedalje bolj opustošene, za rublje ni bilo več blaga« (Rupnik 1999, 188). Prva stvar je bila zagotoviti pritek blaga v trgovine, potem sprostitev cen, vendar ko je blago začelo prihajati v trgovine sprostitev cen se ni zgodila. Skok cen je bil neprimerno večji, kot so pričakovali-10 do 12-kratno povečanje cen. Naslednji ukrep je bila popolna liberalizacija trgovine in trgovanja, ki je tekla skladno s privatizacijo stanovanj, državnih podjetij, trgovskih objektov itd. Lahko rečem, da so Rusi bili dobri učenci liberlanih gurujev kot Geoffrey Sachs in George Soros. »Šok terapija, kot jo je vodil Gajdar, je izzivala čedalje hujši odpor v kongresu ljudskih deputatov RSFSR oz. v vhovnem sovjetu. Isti poslanci, ki so se še leto poprej odločali za politično podporo Jelcinu v sporu z Gorbačovom, so se

zdaj pod pritiskom svoje volilne baze čedalje bolj ograjevali od reformske politike Jelcina in Gajdarja« (Rupnik 1999, 189).

Pogoj za kakršnekoli finančne inekcije s strani Zahoda je bil tudi uravnotežen proračun, brez večjih odlivov oz. javne porabe. To je povzročilo postopno zmanjševanje državnih subvencij kmetijstvu, vojaških naročil podjetjem, ki so izdelovala orožje ter omejevanje proračunskih postavk za šolstvo, zdravstvo in znanost. Gospodarski liberalizem je postal v očeh ljudstva glavni krivec za množično revščino, kajti divja inflacija je ljudem požrla tiste prihranke, ki so jih nabirali dolga leta, država pa jim ni mogla nadoknaditi izgubljenja, če ni hotela sama tvegati še hujše inflacije (Rupnik 1999).

Složenicin se sprašuje: »Je potemtakem v Rusiji nastopilo obdobje demokracije? Seveda, rečeno je bilo tako. To pomeni, da so se skoraj v trenutku rodile množice, cele trume demokratov. Ta množica je še tem bolj presenečala, ker je bilo sredi nove peščice na vrhu, opaziti le 5-6 ljudi, ki so v prejšnjem sistemu borili proti komunističnem režimu« (Složenicin 2001, 17).

V demokratični Rusiji, se je le forma spremenila, vsebina razmerij politične in gospodarske moči pa je ostala nespremenjena. Kleinova razlaga: »koristi od razcveta so bile omejene na ozek klub Rusov, med katerimi je bilo veliko nekdanjih komunističnih apartčikov, in na peščico zahodnih upravljalcev vzajemnih skladov, ki so vrtoglavo obogateli z investiranjem v novoprivatizirane ruske družbe« (Klein 2009, 228). Skoraj dve tretini nove elite je sestavljalo bivših funkcionarjev komunističnega režima (Barić 1999). Složenicin ugotavlja: »Odslej se brez podpore močnega kapitala nihče pri nas, v sedanjem režimu, ne dokoplje do vrhov oblast...« (Solženicin 2001, 55) Sklep? Komunisti so vsaj imeli koncept novega človeka in države, ki pa se je izpridil, medtem ko demokrati skupaj z Jelcinom tega niso načrtovali, saj je bilo zadosti načrtovanja; posameznik je bil prepuščen samemu sebi, bil je končno formalno svoboden.

6.2 OLIGARHI

»Oligarhi so bili vse tisto kar Sovjetska zveza ni bila. Bili so hitri in inovativni, nekonvencionalni in vidni. Bili so preračunljivi in so vse naredili, da bi čim bolj obogateli« (Aslund 2007, 158).

Preračunljivi v tem smislu, da so se leta 1996 z financiranjem njegove volilne kampanje, zahvalili Jelcinu za njegove usluge, ki jim je dajal v začetkih privatizacije. Po zmagi Jelcina na predsedniških volitvah je bil odstranjen strah pred vrnitvijo komunistov in lahko se je začela odprodaja naftnih podjetij; ruskega javnega bogastva, kajti Jelcin je potreboval kasto bogatih privrženecv, na škodo ruske javnosti (Klein 2009).

»Družbo Norilsk Nickel, ki je proizvajala petino svetovne količine niklja, so odprodali za 170 milijonov dolarjev-čeprav so samo njeni letni dobički dosegali 1.5 milijarde na leto« (Klein 2009, 230). Pri teh poneverbah in prodajah državnega bogastva pod ceno njihove dejanske vrednosti, so sodelovali tako visoki politiki kakor oligarhi. Prodaja državnih konzorcijev je potekala tako, da je več Jelcinovih ministrov preneslo velike vsote javnega denarja od prodaje, ki bi moral iti v nacionalno banko, v banke, ki so jih ustanovili oligarhi (Klein 2009).

Eden izmed najbolj znanih ruskih oligarhov Boris Berezovski, je odkrito priznal, da je redno vzdrževal stike s predsednikom Jelcinom, kakor tudi z ostalim najpomembnejšimi oligarhi tistega časa, ter, da imajo v lasti polovico Rusije (Aslund 2007). Jelcin se ni več naslanjal na politično birokracijo, ampak tudi na nov bogati sloj ekonomske elite (Krištanovska in White 1996). Pod Jelcinom so oligarhi odprto in neposredno sodelovali pri političnih odločitvah. Pomagali mu do zmage na predsedniških volitvah leta 1996 ter tudi Putinu leta 2000, vendar pa pozneje jim je Putin obrnil hrbet (Šlapentok 2003).

7 PUTINOVA DOBA

Politična legitimnost konsolidiranih demokracij izhaja iz zaupanja množic do njenih voditeljev in inštitucij. V zahodnih demokracijah kjer vlada nima visoke podpore, se popularnost voditeljev zniža, medtem, ko se zaupanje v institucije ne spremeni. V Rusiji je to obratno. Zaradi nizkega zaupanja in prezira do inštitucij v celotni njeni zgodovini (korupcija in arogantnost), so Rusi vedno favorizirali posamezne močne voditelje, v katerih so videli vse tisto, kar birokracija ni imela (Sil in Chen 2004). To pa ne pomeni, da Rusi nimajo radi demokracije ali bolje rečeno demokratičnih svoboščin, čeprav je pogosta opazka, da Rusi imajo raje red kot pa konsenzualno demokracijo, kar se kaže v visoki stopnji netolerantnosti političnih nasprotnikov (Gibson 2002). Rusija ni imela jasnega cilja na poti v demokracijo, saj je izoblikovala demokratične institucije glede na zahod; ni cenila demokratičnih inštitucij npr. obstreljevanje parlamenta leta 1993, ker so Rusi bolj cenili neformalne dogovore in medsebojne vire legitimacije (Steen 2001). Kar se tiče predsedniških in parlamentarnih volitev so Rusi imeli vedno visok odstotek volilcev, ki so oddali svoj glas (Carnaghan 2001). Še en element, ki kaže na pokornost ljudi v tranzicijskem obdobju, je v tem, da Rusi v času krize in »šok terapij« niso množično protestirali proti vladajoči eliti, kar ni izpodbijalo legitimnosti političnega sistema (Gibson 2002). Razlog za to je bil ta, da je proces demokratizacije začela elita in je logična posledica apatičnosti množic (Steen 2001).

Zgodovinsko gledano, Rusi nikoli niso imeli radi, zaradi geografske velikosti države in težkih podnebnih pogojev, delitev oblasti, decentralizacijo itd. temveč raje homogeno oblast v rokah peščice (Carnaghan 2001).

V luči tega lahko bolje razumemo, zakaj si je Putin, ki je obljubjal vrnitev »močne države« izbral veliko priljubljenost med ljudstvom, navkljub katastrofi podmornice Kursk in tragediji v gledališču Dobrovka. Putin je prišel v času, ko Rusija ne bi mogla biti bolj na tleh. Jelcin je Putina izbral za svojega naslednika v zameno, ne bi bil sodno preganjan. Putin je na volitvah marca leta 2000 zmagal predvsem zaradi propagande, ki je

temeljila na podtaknjeni vojni v Čečeniji ter spodbujanja ruskega patriotizma in ponosa (White in Mcallister 2003).

7.1 CENTRALIZACIJA OBLASTI

Rusija je vedno imela medle ideje kar se tiče centralizacije in decentralizacije oblasti, v organizacijskem smislu, kar niti ne preseneča, saj je to geografsko velika država. V sovjetskih časih je stroga centralizacija bila zagotovljena vertikalno s strani komunistične partije, enako v časih monarhije, ko so bili posebni odposlanci ali guvernerji poslani v daljne pokrajine z namenom, da služijo carju. V Jelcinovih časih pa so si pokrajine izborile določeno avtonomijo v federalnem okvirju (Stoner-Weiss 2002). Smith ugotavlja, da je vladavina Jelcina bila policentrična, ker je Jelcin moral upoštevati do določene mere tudi druge oblastne skupine- del medijev, regionalne voditelje in oligarhe (Smith 2003).

V skladu z rusko mentaliteto, je predsednik Putin leta 2000 najavil, da bo začel s procesom zagotavljanja večje vloge države oz. recentralizacijo. V ta namen je 11. maja 2000 izdal dekret, ki jasno kaže, da regionalni in pokrajnski zakoni morajo biti v skladu z zveznimi. 13. maja je izdal še en dekret, s katerim je vključil 89 regij v sedem zveznih distriktov v katere je poslal odposlance, ki jih je sam imenoval. Pristojnosti med centrom in periferijo so bile nejasne. Putin si je pridržal pravico, da lahko zamenja pokrajinske guvernerje, če se izkaže, da so kršili zvezni zakon. V luči tega je Putin prepovedal guvernerske volitve (Aslund 2007). To bila dobra politična poteza, saj so elite in množice leta 2000 kazale veliko stopnjo zaupanja v Putina, ker so bili menenja, da 21. stoletje mora biti bolj predvidljivo in stabilno (Steen 2001).

Pomemben političen element v sodobni Rusiji, ki pa ni zadosti razvit, da bi demokratična konsolidacija potekala po zahodnem tipu parlamentarne demokracije, je šibkost političnih strank. Za to obstaja več razlogov. Prvi razlog je ta, da institucije ne podpirajo razvoja strank, npr. duma, ki je od časa Jelcina politično impotentna. Drugi razlog tiči v podrejenosti zakonodajne veje oblasti izvršni veji v centru kakor na periferiji. Tretji razlog je v tem, da stranke bazirajo na eni vodilni osebnosti, ki je bližje Moskivi kakor pokrajinam in regijam. Četrti razlog poudarja dejstvo, da vodilne elite nimajo namena za

ustanavljanje strank. Putin in Jelcin nista bila v nobeni stranki, ker sta se oba imela za nadstrankarski osebi, zaradi tega tudi nista spodbujala nastanek močnih institucij, ki bi bile nad njima, čeprav je Putin pristaš stranke » Enotna Rusija«, ki zagovarja nacionalen ponos ter spada v politično sredino (Stoner-Weiss 2002). »Že kmalu po volitvah je Vladimir Putin sporočil državljanom, da vloga parlamenta ni v političnih razpravah, pač pa je njegova prednostna naloga zakonodajno delo« (Politkovska 2008, 190). White in Krištanovska razlagata, da je s prihodom Putina na oblast vzpostavljena rigidna centralizacija oblasti in večja vloga tajnih služb, oligarhi so bili odstranjeni kot razred, množični mediji so bili postavljeni pod državno kontrolo (Krištanovska in White 2005). Aslund glede volitev v dumo piše, da so popolnoma izgubila svoj demokratičen potencial zaradi diskvalifikacije nasprotnikov, aretacij, birokratskih ovir za register strank itd. (Aslund 2007). *Putinizem* se zanaša na visoko gospodarsko rast, ki omogoča visok življenjski standard, v zameno pa so ljudje pripravljeni trpeti mehko represijo (Rahn 2007). Rahn ugotavlja še, da so ljudje v Rusiji osebno svobodni, ker ponovna vzpostavitev Sovjetske zveze ali socializma ni v interesu Kremlja, ki ne želi nadzorovati vse dele družbenega življenja (Rahn 2007).

Ko je Putin prišel na oblast je poskušal očrnuti razne nevladne organizacije, ki naj bi se preveč vmešavale v državno sfero. Guvernerji in župani večjih mest so mu sledili. Putin je bil prepričan, da dobra civilna družba mora zaupati svoji državi. Država je v ta namen sofinancirala in prikrito ustanovila par kvazi nevladnih organizacij, ki naj bi napadale prave civilne organizacije (Šlapentok 2003).

»Zdaj pa je državna administracija pravzaprav vse civilne in javne ustanove prilagodila lastnim političnim potrebam in namenom. Če jim ni všeč Zveza novinarjev, bodo ustanovili Mediasojuz, če jim ni več NTV(Nedovisna TV) s sedanjim lastnikom, jo bodo z novim lastnikom preoblikovali« (Politkovska 2008, 29). *Putinizem* lahko označimo kot prehodno obdobje k pravi demokraciji; socializem je namreč v imenu prihodnje komunistične družbe vršil teror nad prebivalstvom. Vendar se hitro zgodi, da nove demokracije ravna po načelu, da je potrebno v imenu prihodnje demokracije omejiti demokratičnost sedanje družbe in doseči nacionalno homogenost (Salecl 1993).

Raziskave so pokazale, da Rusi podpirajo Putinove namere za večjo vladno kontrolo medijev, večjo renacionalizacijo, večji nadzor nad nevladnimi organizacijami itd (World public opinion 2006). Putin se je priljubil ljudstvu, tudi s tem, ko je vrnil v veljavo nekatere stare sovjetske simbole- himno in znamenja sovjetske vojske (Smith 2003).

7.2 PRIMER HODORKOVSKI

Koncern Jukos je bil do leta 2003 največje zasebno naftno podjetje v Rusiji. Slovelo je po transparentnosti in dobremu slovesu na zahodu. Hodorkovski pa je bil portretiran kot uspešen poslovnež. Po zmagi Putina na volitvah leta 2000 je vsem bilo jasno, da politično razmerje med državo in oligarhi ne bo več enako. Boj med Putinom in oligarhi se je začel takrat, ko je svet za nacionalno strategijo izdal poročilo v katerem piše, da oligarhi imajo resne politične ambicije za »privatizacijo« javne oblasti ter da pripravljajo državni udar. V poročilu je bilo še zapisano, da je prav Hodorkovski s svojim kapitalom nevarnost za demokratično Rusijo. Njegova aretacija, ki je bila tik pred parlamentarnimi volitvami na katerimi je zmagala Putinova »Enotna Rusija« je pomenila dvoje; poraz skupin, ki so bile nastavljene med Jelcinovo vladavino ter veliko podporo javnosti vladajoči eliti (Kononczuk 2006).

»Splošno priznано je, da se vračajo trendi avtoritarizma, še več, tem trendom manjka izvirnosti, kar me spominja na čase Černenka« (Hodorkovski 2005, 2).

»Vse pač v skladu z lastno ideologijo, ki predpostavlja oblikovanje t.i. državne ekonomije, vodene v imenu naroda. Dejansko pa je to birokratska ekonomija, v kateri je njen glavni oligarh državni uradnik« (Politkovska 2008, 56).

7.3 SILOVIKI

Siloviki so tisto za Putina, kar so oligarhi bili za Jelcina-podporni razred. Medtem, ko je Jelcin bil prisiljen deliti moč z oligarhi, je Putin vzpostavil neformalno bazo moči, ki mu je bila direktno podrejena. Kdo so sploh siloviki? Silovki so neformalna skupina ljudi, ki so pod Putinovo vladavino zasedli pomembne položaje v državi; velik delež jih prihaja iz vojske, tajnih služb, pravosodja in notranjega ministrstva. Leta 2005 so siloviki predstavljali 34.2% vlade, 18.3% v obeh domovih parlamenta, medtem, ko jih je bilo v predsednikovi administraciji 24.7% (Krištanovska in White 2005).

»Odveč je poudariti, da supermonopole nadzirajo pripadniki nekdanjih tajnih varnostno-obveščevalnih služb, ki so postali novi ruski oligarhi. Putin zaupa samo svojim kolegom...« (Politkovska 2008, 69). Putin je poskušal vzpostaviti nekakšen hibridni ekonomski sistem med državnim sektorjem skozi renacionalizacijo in postavitvijo ljudi blizu njemu na ključne položaje v gospodarskih družbah ter podrejeni privatni sektor (Iliarionov 2007).

Centralna oblast se izvaja s v sklopu neformalnih *ad hoc* skupin, kajti v Rusiji so bile neformalne frakcije bolj pomembne od formalnih. Zanimivo dejstvo je v tem, da siloviki in pa liberalne skupine so prepričani, da Rusija potrebuje vertikalno obliko oblasti kakor tudi večji delež države v podjetjih, ki se ukvarjajo z naravnimi viri (plin, nafta, premog itd.). Razočarani liberalci, npr. stranka *Jabolko* je prepričana v neuspeh demokratičnih institucij, neodvisnih sodišč in medijev, so se raje priklonili Kremlju (Šlapentok 2003). Edina razlika med skupinama je bojazen liberalcev, da bo to zaviralo prihod tujega kapitala v Rusijo (Krištanovska in White 2005).

8 ZAKLJUČEK

Vladimir Šlapentok, eden od poznavalcev sodobne Rusije, pravi, da obstaja več vzrokov zakaj je Rusija bolj nagnjena k avtoritarnemu modelu demokracije. Prvi razlog je obstoj brezzakonja, ki je posledica dolgoletnih avtoritarnih vladavin v ruski zgodovini, ko so vladarji sprejemali zakone po svojih potrebah, kar je rezultiralo v korupciji in neučinkoviti birokraciji. Dalje lahko avtoritarne težnje pripišemo slovanofilstvu, ki je poudarjalo večvrednost Rusije in njenega samodržavja napram zahodu, ter prezir do zahodnega individualizma in legitimnosti. K avtoritarnemu modelu je pripomogel tudi Jelcin, saj ni konsolidiral demokracije, ki bi temeljila na večji vlogi političnih strank, čeprav je imel to možnost (Šlapentok 2003).

Taka slovanofilska mentaliteta se je odražala tudi pri Leninovi misli in socializmu, ki je ustvaril vertikalno oz. totalitarno hierahijo partije in popoln nadzor posameznika v družbi, kar je posebej prišlo do izraza pod Stalinom. Tranzicija v demokracijo je potekala v popolnem ekonomskem in političnem kaosu brez ustreznega delovanja institucij in birokracije; v takem ozračju je nemogoče ustvariti konsolidirano demokracijo. Čeprav je Putin centraliziral državo, ki je prinesla večjo stabilnost napram Jelcinovi Rusiji, je popolnoma zanemaril politične svoboščine v korist »vodene demokracije«. Zaradi tega moja prva hipoteza »Vzroki ruskega avtoritarizma so zgodovinski« drži.

Pasivnost množic, ki je v tranziciji občutilo razne »šok terapije« in šibko demokracijo je pripeljalo do nezupanja Rusov v vladne institucije in birokracijo. Razvita civilna družba bi morala biti temelj demokracije, vendar je v Putinovi Rusiji pod Putinom še bolj podrejena državi kot je to bila v času Jelcina. Kljub temu veliko Rusov meni, da je večja državna vloga v družbi dobrodošla. To lahko razumemo kot nostalgijo za sovjetskimi časi in neke vrste socialno varnostjo, kar v divjem kapitalizmu pod Jelcinom večina Rusov ni imela. S tem je potrjena tudi druga hipoteza »Avtoritarnost Rusije je temelj njene politične stabilnosti« drži.

9 LITERATURA

1. Almond, Gabriel A. 1983. Communism and Political Culture Theory. *Comparative Politics* 15 (2): 127-138. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/pss/421672> (26. avgust 2009).
2. Arendt, Hannah. 2003. *Izvori totalitarizma*. Ljubljana: Študentska založba.
3. Aslund, Anders. 2007. ***Russia's capitalist revolution: why market reform succeeded and democracy failed***. Washington: Peterson Institute for International Economics. Dostopno prek: Scribd.
4. Bacon, Edwin. 2003. Conceptualizing Contemporary Russia. *The Slavonic and East European Review* 81 (2): 291-301. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/pss/4213686> (26. avgust 2009).
5. Ball, Alan. 2006. Building a new state and society: NEP, 1921-1928. V ***The Cambridge History of Russia: Volume III. The Twentieth Century***, ur. Ronald Grigor Suny, 168-191. Cambridge: Cambridge University Press. Dostopno prek: Scribd.
6. Balmuth, Daniel. 1960. The Origins of the Tsarist Epoch of Censorship Terror. *The Slavonic and East European Review* 19 (4): 497-520. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/pss/3001277> (27. avgust 2009).
7. Balažic, Milan. 2007. *Politična antifilozofija*. Ljubljana: založba FDV.
8. Barić, Robert. 1999. Politička komponenta ruske ekonomske krize. *Polit. Misao* XXXVI (4): 100-117. Dostopno prek: http://hrcak.srce.hr/index.php?Show=clanak&id_clanak_jezik=49470 (25. avgust 2009).
9. Bendix, Reinhard. 1960. ***Max Weber: An Intellectual Portrait***. Los Angeles: University of California Press. Dostopno prek: Google Books.
10. Benko, Vladimir. 2000. *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Sophia.
11. Boobbyer, Philip. 2000. ***The Stalin Era***. London in New York: Routledge. Dostopno prek: Scribd.
12. Britovšek, Marjan. 1980. *Carizem, Revolucija, Stalinizem*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

13. Carnaghan, Ellen. 2001. Thinking about Democracy: Interviews with Russian Citizens. *Slavic Review* 60 (2): 336-366. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/pss/2697274> (24.avgust 2009).
14. Della Porta, Donatella. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Sophia.
15. Desai, Padma. 2005. Russian Retrospectives on Reforms from Yeltsin to Putin. *The Journal of Economic Perspectives* 19 (1): 87-106. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/pss/4134994> (26. avgust 2009).
16. Doerry, Martin in Matthias Schepp. 2007. Intervju- Vladimir Sorokin. Der Spiegel, 2. februar.
17. Fink Hafner, Danica, ur. 2007. *Uvod v analizo politik: teorije, koncepti, načela*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
18. Germani, Gino. 1978. ***Authoritarianism, Fascism, and National Populism***. New Jersey: Rutgers-The State University. Dostopno prek: Google Books.
19. Gibson, James L. 2002. Becoming Tolerant? Short-Term Changes in Russian Political Culture. *British Journal of Political Science* 32 (2): 309-333. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/pss/4092220> (26. avgust 2009).
20. Hodorkovski, Mihail. 2005. Left Turn. *Vedomosti*, 1. avgust. Dostopno prek: <http://www.khodorkovskycenter.com/news-resources/stories/left-turn-mikhail-khodorkovsky> (25. avgust 2009).
21. Hughes, Michael. 2000. State and Society in the Political Thought of the Moscow Slavophiles. *Studies in East European Thought* 52 (3): 159-183. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/pss/20099728> (28. avgust 2009).
22. Illiarionov, Andrej. 2007. *The Authoritarian Model of Governace*. Dostopno prek: http://www.robertamsterdam.com/2007/04/andrei_illarionov_the_authorit.htm (29. avgust).
23. Kamrava, Mehran. 1996. ***Understanding Comparative Politics: a framework for analysis***. New York: Routledge. Dostopno prek: Google Books.
24. Kamenski, Aleksander B. 1997. ***The Russian empire in the eighteenth century***. New York: M. E. Sharpe, Inc. Dostopno prek: Google Books.
25. Klein, Naomi. 2009. *Doktrina šoka: razmah uničevalnega kapitalizma*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

26. Kononczuk, Wojciech. 2006. *The Yukos Affair, its Motives and Implications*. Dostopno prek: http://pdc.ceu.hu/archive/00003363/01/yukos_affair.pdf (24. avgust).
27. Krištanovska, Olga in Stephen White. 1996. From Soviet Nomenklatura Russian Elite. *Europe-Asia Studies* 4 (5): 711-733. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/pss/152994> (25. avgust 2009).
28. ---2005. Inside the Putin Court: A Research Note. *Europe-Asia Studies* 57 (7): 1065-1075. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/pss/30043971> (25. avgust 2009).
29. Kuzmanić, Tonči. 1996. *Ustvarjanje antipolitike: Elementi genealogije družboslovja*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
30. Lee, Stephen J. 2006. ***Russia and the USSR, 1855-1991***. New York: Routledge. Dostopno prek: Google Books.
31. Lenin, V.I. 1950. *Izabrana djela*. Zagreb: Kultura.
32. ---1961. ***What is to be done?*** Moscow: Foreign Languages Publishing House. Dostopno prek: Marxists.
33. ---1963. ***Imperialism, the Highest stage of Capitalism***. Moscow: Progress. Dostopno prek: Marxists.
34. Lukšič, Igor. 2006. *Politična kultura: političnost morale*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
35. Marcuse, Herbert. 2004. *Um in revolucija: Hegel in nastanek teorije družbe*. Ljubljana: Studia humanitatis.
36. Mishler, Wiliam in John P. Willerton. 2003. The Dynamics of the Presidential Popularity in Post-Communist Russia: Cultural Imperative versus Neo-Institunional Choice? *The Journal of Politics* 65 (1): 111-141. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/pss/3449858> (27. avgust 2009).
37. Nietzsche, Friedrich. 2004. *Volja do moči*. Ljubljana: Slovenska matica.
38. Owen, Thomas C. 1985. The Russian Society and Tsarist Economic Policy, 1867-1905. *The Journal of Economic History* 45 (3): 587-606. Dostopno prek: <http://www.jstor.org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/2121753?&Search=yes&term=c.&term=russia&term=1985&term=owen&term=thomas&list=hide&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dthomas%2Bc.%2B Bowen%2B Russia%2B1985%26gw%3Djtx%26prq%3Dthomas%2>

- Bc.%2Bowen%2Brussia%26hp%3D25%26wc%3Don&item=7&ttl=1406&returnArticleService=showArticle (29. avgust 2009).
39. Pikalo, Jernej. 2003. *Neoliberalna globalizacija in država*. Ljubljana: Sophia.
 40. Politkovska, Ana. 2008. *Zadnji zapisi*. Ljubljana: Sanje.
 41. Putin, Vladimir. 2007. Russia is Europe's natural ally. *Sunday Times*, 25. marec. Dostopno prek: http://www.timesonline.co.uk/tol/comment/columnists/guest_contributors/article1563806.ece (27. avgust 2009).
 42. Rahn, Richard W. 2007. Putinism. *The Washington Times*, 20. september. Dostopno prek: <http://www.washingtontimes.com/news/2007/sep/20/putinism> (25. avgust 2009).
 43. Roucek, Joseph S. 1958. Education in Czarist Russia. *History of Education Journal* 9 (2): 37-45. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/pss/3692580> (26. avgust 2009).
 44. Rupnik, Anton. 1999. *Tretji Rim: Rusija nekoč in danes*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
 45. Salecl, Renata. 1993. *Zakaj ubogamo oblast?* Ljubljana: Državna založba Slovenije.
 46. Schmitt, Carl. 1994. *Tri razprave*. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze.
 47. Sil, Ruda in Cheng Chen. 2004. State Legitimacy and(In)significance of Democracy in Post-Communist Russia. *Europe- Asia Studies* 56 (3): 347-368. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/pss/4147457> (25. avgust 2009).
 48. Smith, Mark A. 2003. The Putinite System. *Conflict Studies Research Center*. Dostopno prek: <http://www.da.mod.uk/colleges/arag/document-listings/russian/E111> (29. avgust 2009).
 49. Smith, S.A. 2006. The Revolutions of 1917-1918. V ***The Cambridge History of Russia: Volume III. The Twentieth Century***, ur. Ronald Grigor Suny, 114-140. Cambridge: Cambridge University Press. Dostopno prek: Scribd.
 50. Solženicin, Aleksander. 2001. *Rusija v razsulu*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
 51. Steen, Anton. 2001. The Question of Legitimacy: Elites and Political Support in Russia. *Europe- Asia Studies* 53 (5): 697-718. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/pss/826366> (25. avgust 2009).

52. Stoner-Weiss, Kathryn. Central Governing Incapacity and the Weakness of Political Parties: Russian Democracy in Dissaray. *Publius* 31 (2): 125-146. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/pss/3330948> (25. avgust 2009).
53. Šlapentok, Dimitrij. 1992. The End of Russian Idea. *Studies in Soviet Thought* 43 (3): 199-217. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/pss/20099445> (26. avgust 2009).
54. ---2003. Hobbes and Locke at Odds in Putin's Russia. *Europe-Asia Studies* 55 (7): 981-1007. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/pss/3594621> (25. avgust 2009).
55. Waldron, Peter. 1997. ***The end of Imperial Russia, 1855-1917***. New York: St. Martin's Press, Scholarly and Reference Division. Dostopno prek: Google Books.
56. *World Public Opinion*. Dostopno prek: <http://www.worldpublicopinion.org/pipa/articles/breurope/224.php?nid=&id=&pnt=224&lb=breu> (24. avgust 2009).
57. White, Stephen in Ian McAllister. 2003. Putin and His Supporters. *Europe-Asia Studies* 55 (3): 383-399. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/pss/3594606> (25. avgust 2009).